

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

А. БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік университеті

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ
БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ –
ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГТАРДЫҢ
ТАБЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ КЕПІЛІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

I КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ – ЗАЛОГ УСПЕШНОСТИ
СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГОВ»

I КНИГА

Қостанай, 2022

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОБЛЕМА РЕТІНДЕГІ РӨЛІ

Дәуіт Салтанат Жансұлтанқызы

педагогика және психология мамандығының
2 курс магистранты

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Қазіргі уақытта рухани құндылықтар негізінен өздігінен қалыптасады, әр түрлі факторлардың әсерінен, ең алдымен, өмірлік қажеттіліктерден тұрып, олардың мазмұны нарықтық қатынастардың қалыптасуымен анықталады және ол руханиятқа, адами моральға, моральға, қоғамның психикалық денсаулығына және жалпы халықтың мәдениетіне сәйкес кел бермейді (И.С.Артюхова, О.А.Ахвердова, И.В.Боев, Л.И.Губарева, В.Н.Гуров, Д.В.Гуров, Н.Н.Ерошенко, Н.В.Козловская, С.В.Митрофанова, В.П.Озеров, Г.М.Соловьев және т.б.). Мұның бәрі осы мәселенің әлеуметтік маңыздылығын айтарлықтай анықтайды.

Түйінді сөздер: құндылықтар, рухани құндылықтар.

Аннотация

Актуальность и цель. В настоящее время духовные ценности складываются в основном стихийно, под влиянием самых различных факторов и прежде всего, жизненно насущных потребностей, содержание которых сегодня определяется становлением рыночных отношений, далеко не всегда отвечающих духовности, человеческой морали, нравственности, психическому здоровью общества и культуре народа в целом (И.С.Артюхова, О.А.Ахвердова, И.В.Боев, Л.И.Губарева, В.Н.Гуров, Д.В.Гуров, Н.Н.Ерошенко, Н.В.Козловская, С.В.Митрофанова, В.П.Озеров, Г.М.Соловьев и др.). Все это в значительной степени обуславливает социальную значимость данной проблемы.

Ключевые слова: ценности, духовные ценности.

Abstract

Relevance and goal. At present, spiritual values are formed mainly by themselves, under the influence of various factors, primarily vital needs, the content of which is determined by the formation of market relations and does not correspond to spirituality, human morality, ethics, mental health and culture of the population (I.S.Artyukhova, O.A.Akhverdova, I.V.Boev, L.I.Gubareva, V.N.Gurov, D.V.Gurov, N.N.Eroshenko, N.V.Kozlovskaya, S.V.Mitrofanova, V.P.Ozerov, G.M.Soloviev and others). All this significantly determines the social significance of this issue.

Keywords: values, spiritual values

Әлі күнге дейін ғылыми әдебиеттерді талдау және практикалық тәжірибені зерттеуде барысында «рухани құндылықтар» туралы нақты түсінік пен олардың негізгі компоненттері туралы нақты идеялар қалыптасқан жоқ. С.Л.Рубинштейн құндылық әлемдегі адам үшін маңызды екенін және оның негізі мінез-құлық нұсқаулығының функциясын орындай алатындығын анықтай отырып, құндылық әлеуметтік маңызды істер мен іс-әрекеттерде көрінетін сана мен мінез-құлықтың белгілі бір бағытында көрінетіндігін атап өткен [1, 148б.]. Студент жастарды кәсіби даярлау процесінде олардың мазмұнын, көрінісі мен қалыптасуын ашатын рухани құндылықтардың тұтас көрінісі ұсынылған жұмыстар жоқ. Т.Хоббс алдымен субъективтілік, құндылықтардың салыстырмалылығы туралы сұрақ қояды, өйткені «бір адам даналық деп атайды, екіншісі қорқыныш деп атайды; біреуі қатыгездік, ал екіншісі әділеттілік және т.б.». [2, 65б]. Құндылық ұғымдарын анықтаудың ғылыми негізі ретінде Т.Гоббс әлеуметтік-экономикалық тәсілдерді қолдануға тырысады: «...адамның құндылығы, барлық басқа заттар сияқты, оның бағасы болып табылады, яғни ол оның күшін пайдалану үшін берілгендей болады, сондықтан ол абсолютті емес, бірақ оның қажеттілігіне және басқасының бағасына байланысты» [2, 68б]. Б.Спиноза, оның айтуынша, адамдардың өз бақытына жетуіне кедергі келтіретін тек «алалаушылық» болып табылатын құндылық ұғымдарына одан да сыни көзқараспен қарайды. Ол «ақылды адам өз мақсатына өз пайдасын таңдайды» деп санайды [1, 90б]. Жоғары білікті мамандарды даярлауда, университет жұмысының ұтымдылығы студенттерді сапалы жиынтығына байланысты болатыны сөзсіз. Алайда, жоғары оқу орнына қабылданған жас студент болашақ мамандығы, қызмет сипаты, қажетті қабілеттер мен дағдылар, маманға қойылатын әлеуметтік - психологиялық талаптар туралы жеткіліксіз хабардар болуының салдарынан алдағы уақытта қызығушылығы мен ынтасы жоғалуы мүмкін екенін ескерген жөн.

Құндылықтар дегеніміз-қоғам мен жеке адамға қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін қажетті заттар, құбылыстар және олардың қасиеттері. Олар адамның әлеуметтік тәжірибені игеру процесінде

қалыптасып,оның мақсаттары, сенімдері, мұраттары, мүдделерінде көрініс табады. Студенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын белгілі бір құндылықтарды қалыптастыру жеке тұлғаның физикалық, психикалық және әлеуметтік дамуының бірлігін көрсетеді [3, 486]. Рухани құндылықтарға әлеуметтік идеалдар, көзқарастар мен бағалаулар, ережелер мен тыйымдар, мақсаттар мен жобалар, стандарттар мен стандарттар, Жақсылық, Жақсылық пен жамандық, әдемі және жаман, әділ және әділетсіз, заңды және заңсыз, тарихтың мәні мен адамның тағдыры туралы және т.б. нормативтік идеялар түрінде көрінетін іс-әрекет принциптері жатады. Рухани құндылықтар оқушы тұлғасының білімдік, кәсіби және әлеуметтік өзін-өзі анықтауын, оның ішкі уәждемесін, өзінің «Мен» бейнесін, өмір жолының траекториясын таңдауын бағыттайды. Болашақ мамандардың рухани құндылықтарын дамытуда мұғалім маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, мұғалімнің өзі «тәрбиеленуі керек», белгілі бір қасиеттерге ие болуы керек, олардың ішінде: рухани байлық; студенттердің жеке ерекшелігіне қызығушылық және олармен қарым-қатынаста шыдамдылық; жеке және әлеуметтік жетілу (К.Шнайдер бойынша); өзін-өзі тану және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу; өз қабілеттері мен мүмкіндіктеріне барабар көзқарас; студенттермен өзара әрекеттесу жағдайында өз әрекеттері үшін жеке жауапкершілік; эмпатия қабілеті; өзінің өсуі мен дамуындағы маңызды ілгерілеу. Педагог сондай-ақ кәсіби құзыреттілікке ие болуы, өзін-өзі тану және өзін-өзі дамыту тәсілдерін меңгеруі, ынтымақтастық педагогикасы (диалогтық принцип пен әдіс) негізінде студенттермен қарым-қатынас құра білуі тиіс. Ал қазіргі жағдайда жоғары мектеп мұғалімі жаңа ақпараттық және педагогикалық технологияларды игеруі керек. Сонымен, білім берудің мақсаты академиялық үлгерімді қамтамасыз ету ғана емес, сонымен қатар адамның басқа да аспектілерін дамыту болып табылады. Бұл жаһандық ойлауды, эмоционалды тұрақтылықты және жоғары адамгершілік өмір салтын дамытуға, адамның мінез-құлқының сапалы өзгеруіне әкелетін осындай көзқарас пен ішкі көзқарасты дамытуға әкелуі керек. Оқыту деген жәй білім мен ақпаратты беру емес, ол адамды жетілдіруге жетелейтін трансформация процесі болуы керек. Сіз керемет ғалымдар, инженерлер, адвокаттар, технологтар, менеджерлер, жазушылар және т. б. маман даярлай аласыз, бірақ егер бұл ұлы мамандар ақыл-ойдың, махаббат пен мейірімділіктің тыныштығынан айырылса, онда біз қандай қоғамға ие боламыз? Біз принципіз саясаткерлермен, өнегесіз кәсіпкерлермен, сүйіспеншілікпен және ынтымақтастықпен жылытылмаған отбасылармен бақытты бола аламыз ба? Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, жоғары мектеп оқытушысы студенттердің жеке тұлғаны дамытудағы рөлін, оның ішінде оның рухани құндылықтарын түсініп, оған заманауи қоғам қоятын талаптарға сай болуға тырысуы керек. Біртекті белгілерді біріктіру негізінде адамның рухани құндылықтарын қалыптастыруға әсер ететін факторларды шартты түрде ажыратуға болады. Олар әлеуметтік-психологиялық, ұйымдастырушылық-әдістемелік, психологиялық-педагогикалық, материалдық-тұрмыстық және әлеуметтік-демографиялық. Әлеуметтік-психологиялық фактор тәуелсіз айнымалылардың төрт компонентін қамтиды: біріншісі әлеуметтік-психологиялық климат (ұжымның бірлігі, жеке және топтық социометриялық мәртебе, қоғамдық пікір, топтағы қарым-қатынас, екіншісі университетте қалыптасқан дене шынықтыру және спорт дәстүрлері, үшіншісі әлеуметтік орта, жақын достардың мысалы және соңғысы ата-аналардың, оқытушылардың, ақсақалдардың пікірлері. Болашақ маманның рухани құндылықтарын дамыту және қалыптастыру тек сау студенттер тобында мүмкін болады. Алайда, әр ұжым жеке тұлғаны дамыту мен жетілдірудің, оның мәдениетін, әлеуметтік, рухани, адамгершілік және кәсіби маңызды қасиеттерін қалыптастырудың нақты құралына айналмайды, тек мақсатты түрде дамып келе жатқан, өзара талап пен жолдастық өзара көмек қарым-қатынасы бар, оқуға және қоғамдық қызметке жауапты қарым-қатынасы бар ұйымшыл топ.

Студенттің жеке басының дамуы мен қалыптасуында маңызды рөл атқаратын бірлестіктердің ішінде ең бастысы студенттердің бірінші курстан бастап соңғы курсына дейін бірге болатын студенттер тобы жетекші орын алады. Оқу тобы-бұл қарым-қатынас пен қарым-қатынастың әлеуметтік микроортасы, онда оқу-танымдық, ғылыми-зерттеу, еңбек, дене шынықтыру, көркем-эстетикалық және басқа да әлеуметтік және жеке пайдалы іс-шаралар бір-біріне өзара психологиялық әсерді күшейтетін және студент тұлғасының әлеуметтенуі мен дамуының берік негізін құрайды. Оқу тобы жеке тұлғаға тікелей және жанама әсер ету құралы ретінде әрекет етеді, реттеуші, катализатор, бақылаушы және ұйымдастырушы функцияларын орындайды. Ұжым мен ұжымдық оқыту формалары тұлғаның кәсіби, әлеуметтік, рухани және адамгершілік қалыптасуында айтарлықтай әлеуетке ие. Өкінішке орай, әр түрлі себептермен ұжымның қол жетімді мүмкіндіктері толығымен жүзеге асырылмайды және оның қызметінің мазмұны бай және алуан түрлі емес. Әдетте, басты назар академиялық үлгерім мен сабаққа қатысу мәселелеріне аударылады. Қоғамдық қызмет, бірлескен бос уақытты ұйымдастыру, дене шынықтыру және спорт және т.б. назар аудармайды. Мұның себептері «ресми» және «бейресми» топ жетекшілерінің сәйкес келмеуі, сондай-ақ жас, өмірлік және әлеуметтік тәжірибе, өмір сүру жағдайлары және мамандық таңдау себептері бойынша топ құрамының гетерогенділігі болып табылады. Студенттердің белсенділігін арттыратын факторлардың жиынтығында дене шынықтыру және спорт дәстүрлері белгілі бір рөл атқарады, олардың көмегімен болашақ мамандар арасында белсенді әлеуметтік және кәсіби позицияны қалыптастыру, оларды дене шынықтыру және спорттық іс-шаралармен таныстыру және оған жағымды көзқарас қалыптастыру, өз кәсібіне, ЖОО-ға деген сүйіспеншілікті қалыптастыру міндеттері сәтті шешіледі. Н.Н.Никитинаның айтуынша, рухани-адамгершілік тәрбие, мұғалімнің дүниетанымы өмір құбылыстары мен оқу іс-әрекетіне эмоционалды жауап

қана емес, сонымен бірге олардың кәсіби және өмірлік ұстанымын құруға әкелетінін түсіну, терең түсіну нәтижесі болып табылады. Егер мұғалім білім беру студент пен мұғалімнің өзара әрекеттесу процесі екенін түсінбесе немесе бөліспесе және тәрбиені біржақты, сызықтық процесс ретінде түсіндірсе, оның барысында кез-келген қызмет түрінің көзі өзі болып табылады және студенттің реакциясы оған бей-жай болмайды, онда бұл позиция мақсаттарды жүзеге асыруда белгілі бір жолмен әсер етеді. [4, 596]

Экхард Майнберг әр мұғалімнің санасында оқушының белгілі бір бейнесі бар екенін, оның терең мәнін ол әрдайым нақты елестете бермейтінін айтады. Бұл жағдайда студенттердің бейнесіне қарама-қарсы кемінде екі экстремалды мүмкін. Мысалы, «жабық оқыту тұжырымдамасы» негізінде мұғалім кез-келген, тіпті ең кішкентай оқыту әдістерін қолдануда нақты белгіленген дәйектіліктің қатаң сақталуын қадағалайды, студент туралы белгілі бір идея, оның белгілі бір имплицит бейнесі жатыр. Осындай «жабық оқыту тұжырымдамасына» сүйене отырып, дене шынықтыру пәнінің мұғалімі тек мәселенің іскерлік жағын басшылыққа алады, студенттерге оның алдын-ала қалыптасқан мақсатты параметрлері мен үміттеріне сәйкес әрекет етуді бұйыратын оқыту әдістемесін егжей-тегжейлі әзірлейді. «Жабық оқыту тұжырымдамасы» оқушының бейнесінен туындайды, сайып келгенде, оқушыны таза сыртқы ынталандыруларға жауап беретін механизмге ұқсайды. Бұл жағдайда оқыту қатаң себептік схеманың шеңберімен анықталады. Студенттің жеке басы іс жүзінде жоғалып, белгілі бір мөлшерге айналатын бұл оқушының белгілі бір мақсатқа міндетті түрде жетуге бағытталған мұғалімнің біржақты тұжырымдамасына сәйкес келетіні айқын. Мұғалім өзінің тұжырымдамасының қағидаларын қатаң сақтаумен ғана айналысатындықтан, ол өз мақсатын студенттердің мүдделерін ескерместен жүзеге асыруға тырысады. Қарама-қарсы көзқарас «оқытудың ашық тұжырымдамасымен» байланысты. Оның негізінде ұйымдастырылған оқу процесі студенттердің мінез-құлқын алдын-ала белгіленген күнделікті шаблондар мен схемалар шеңберіне қыспастан, олардың бір қадамға шегінуге құқығы жоқ студенттердің мүдделерін ескереді. Бұл тұжырымдаманың негізінде еркін және шығармашылық мүмкіндіктерді дамытуға бағытталған оқушының бейнесі жатыр. Мұндай оқыту жабық тұжырымдаманың парадигмасы болып табылатын бастапқы бағдарламаланған оқу процесіне тікелей қарама-қайшы. Ашық оқытуды жүзеге асыру үшін мұғалімге қамқорлық, құрмет, шыдамдылық, түсіністік пен шыдамдылыққа толы оқушыға қатысты ұстанымды сақтау ұсынылады. Бұл жағдайда студент іс-әрекет бостандығына құқығы бар адам ретінде қабылданады. Тұлғаның рухани құндылықтарын қалыптастыруда ұйымдастырушылық-әдістемелік фактор маңызды рөл атқарады. Ол студенттерге әсер етудің барлық жақтары мен алуан түрлілігін қамтиды. Онда оқу және одан тыс іс-әрекеттерді ұйымдастырудың әдістері мен формаларын құру принциптерінің жиынтығы көрсетілген. Жеке тұлғаның дене тәрбиесіне құндылық қатынасы неғұрлым нақты қатынастардың интеграциясы болып табылады: жеке тұлғаның дене тәрбиесінің әртүрлі формалары мен құралдарына қатынасы және аксиологиялық, интеллектуалдық, эмоционалды және белсенді компоненттерді қамтиды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Рассел Б. Батыс философиясының тарихы: 2 том-М.: Миф, 1993. - Т 1.
2. Леонтьев Д.А. құндылық бағдарларын зерттеу әдістемесі. - Мәскеу, 1992.-
3. Лосский Н. О. Құдай және әлемдік зұлымдық. - Мәскеу, 1994.- 114- 436 б.
4. Выжлецов Г.П. Аксиология: қалыптасу және дамудың негізгі кезеңдері // әлеуметтік-саяси журнал. - 1995. - № 6. - 61-73 б.

УДК 796.011.2

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Доцанова Жанар Дуйсембаевна,
методист отдела спорта

Варакина Татьяна Валерьевна,
методист методического отдела

КГУ «Региональный
центр физической культуры и детско-
юношеского туризма» Управления
образования акимата Костанайской области

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада болашақ дене шынықтыру мұғалімінің кәсіби іскерліктері мен дағдыларын қалыптастырудың педагогикалық шарттары қарастырылған. Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің кәсіби іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыруды табысты жүзеге асыру үшін, үрдісті